

Teologia afektywna w pismach późnośredniowiecznych mistyków angielskich: historia i aktualność.

STRESZCZENIE

Niniejsza praca doktorska podejmuje temat teologii afektywnej obecnej w pismach i duchowości późnośredniowiecznych mistyków angielskich wraz z opisem jej historycznego wymiaru i propozycją współczesnej aktualizacji ich nauczania. Według historii duchowości do najważniejszych reprezentantów złotego wieku mistyki angielskiej, żyjących i piszących w XIV wieku, zalicza się Richarda Rolle, autora *Obłoku niewiedzy*, Waltera Hiltona i Juliannę z Norwich. Pierwszy z pisarzy duchowych Richard Rolle (1305-1349) był pustelnikiem i autorem dość licznej grupy komentarzy oraz traktatów o życiu duchowym, które zostały napisane głównie po łacinie i w języku narodowym. Podobnie Walter Hilton (1343-1396) będący prawnikiem, teologiem i kanonikiem augustiańskim był autorem dzieł teologicznych i przewodników duchowych w obu językach. Współczesnym Hiltonowi o podobnym wydzwiku duchowym był autor *Obłoku niewiedzy*, który prawdopodobnie był kartuzem i napisał jeszcze kilka innych traktatów. Ostatnim reprezentantem żyjącym w tym okresie była anachoreтка Julianna z Norwich (1342-1416), która opisała swoje prywatne wizje w dwóch wersjach dzieła pt. *Objawienia Bożej miłości*.

Za przedmiot materialny rozprawy uznaje się teksty późnośredniowiecznych mistyków angielskich, które przedstawiają ich doktrynę i poglądy na temat mistyki afektywnej. Ponieważ ujęcie formalnie ma charakter osobowy, dlatego każdy z podrozdziałów zawierać będzie szerokie przedstawienie biografii danego mistyka w kontekście historycznym i środowiskowo-społecznym. Ponadto praca w swym aspekcie teologicznym podejmie się opisu doktryny i poglądów na temat afektywnej duchowości biorąc za swe źródło główne publikacje i zachowane pisma tychże mistyków.

Przedmiotem formalnym, będącym jednocześnie problemem badawczym i tezą pracy, jest zagadnienie obecności elementów teologii afektywnej w zrozumieniu powyższych mistyków. Ponieważ zaliczani są do nurtu czternastowiecznej mistyki afektywnej nazywanej też przeżyciową, praktyczną i oblubieńczą w odróżnieniu od spekulatywnej, studyjnej i esencjalnej, dlatego przedmiotem badań będą zagadnienia, które składają się na charakter przeżyciowy i doświadczalny ich mistyki. Przede wszystkim dotyczy to sposobu opisu

afektywnego wymiaru Boga objawiającego się człowiekowi (podstawy doktrynalne) oraz roli uczuć i natury przeżyć w doświadczeniu duchowym w ramach zaproponowanego przez nich rozwoju duchowego (praktyczne wnioski).

Pod względem doktrynalnym udało się w nauczaniu mistyków wskazać konkretne zagadnienia, które reprezentują podstawowe tematy należące do teologii afektywnej. W pismach Richarda Rolle ukazuje się ona przede wszystkim w wizji rozwoju miłości, która obejmuje życie aktywne i kontemplacyjne i objawia się na poszczególnych etapach wzrostu duchowego począwszy od oczyszczenia, przez oświecenie do zjednoczenia. Do konkretnych zagadnień tego rodzaju teologii zalicza się u niego przede wszystkim afektywny charakter doświadczenia duchowego, któremu towarzyszą czysto duchowe dary mistyczne. Centralnym zaś punktem jego nauczania jest zrozumienie zjednoczenia wewnętrznego, którego natura odnosi się do szczytowej formy wolitywnego umiłowania Boga. Nie można nie wspomnieć o praktycznej stronie jego duchowości polegającej głównie na afektywnej medytacji oraz pobożności do Imienia Jezus.

Odmierna wizja afektywnej duchowości została zaprezentowana przez autora *Obłoku niewiedzy*, który zawdzięcza swoją popularność specyficznemu połączeniu praktycznego doświadczenia o charakterze afektywnym z głęboko spekulatywną teologią apofatyczną. Prezentuje szereg elementów należących do teologii negatywnej, takich jak dzieło i powołanie do kontemplacji, obok zapomnienia i niewiedzy oraz specyficzne zrozumienie życia aktywnego i kontemplacyjnego. Z kolei jego teologia afektywna przejawia się w doświadczeniu duchowym polegającym na wolitywnym doznaniu miłości i akcie czystej intencji, które dokonują się w ramach afektywnego zrozumienia antropologii teologicznej. Do praktycznej strony tejże mistyki należy zaliczyć przede wszystkim szereg ćwiczeń duchowych zaproponowanych przez autora, które prowadzą do ugruntowania cnót pokory i miłości.

Najbardziej syntetyczne nauczanie na omawiany temat zostało zaproponowane przez Waltera Hiltona, który jako wytrawny teolog i kierownik duchowy przedstawił opartą się na obrazie i podobieństwie Bożym obiektywną i systematyczną doktrynę o antropologii człowieka. Następnie rozwinął swe nauczanie o mistycznej kontemplacji omawiając głównie jej zasadnicze rodzaje i afektywny rozwój duchowy. W praktycznym wymiarze zwrócił uwagę przede wszystkim na pierwszeństwo i prymat pragnienia oraz czystej intencji w życiu duchowym wiążące je przede wszystkim z rozwojem cnoty miłości i pokory.

Jedną z najbardziej popularnych i oryginalnych postaci mistyki angielskiej jest Julianna z Norwich, która podążając za radykalnym przesłaniem o miłości Boga, otrzymanym w czasie prywatnych wizji, kładła szczególny nacisk na Jego absolutną dobroć. Afektywny wymiar jej mistyki ujawnia się przede wszystkim w samym charakterze otrzymanych objawień i w klasyfikacji poszczególnych rodzajów wizji, którym towarzyszyła właściwa wewnętrzna

motywacja obecna podczas choroby fizycznej. Wypływająca z tego afektywna antropologia staje się podstawą do przedstawienia mistycznej kontemplacji, na którą składają się poszczególne stopnie rozwoju duchowego. Wzrost wewnętrzny będąc uwarunkowany odpowiednią dyspozycją, przybiera formę postępu w modlitwie nawrócenia i zjednoczenia, które są praktycznym wyrazem jej mistyki afektywnej.

Do ostatnich osiągnięć badawczych należą wybrane propozycje współczesnej aktualizacji doktryny i nauczania późnośredniowiecznych mistyków angielskich. Mistyczna tradycja reprezentowana przez Rolle, która zasadniczo ma charakter duchowości indywidualnej i kładzie nacisk na osobiste doświadczenie Boga, może posłużyć za pozytywny przykład interpretacji przeżyć wewnętrznych w ramach katolickiej duchowości charyzmatycznej. Jego zaś odosobniony sposób życia oraz wkład w rozwój i propagowanie pobożności wśród laikatu może być inspiracją i wzorem dla pustelniczej duchowości świeckich. Nauczanie zaś autora *Obłoku niewiedzy*, które jest powszechnie używane poza kontekstem kulturowo-społeczno-kościelnym, bezwzględnie wymaga zachowania wymogu eklezjologicznej interpretacji jego dzieł. Brak obecności tego warunku przy analizie jego dorobku doprowadza do powstania różnego rodzaju form pseudo-mistycyzmu, przed którymi autor niejednokrotnie ostrzegął opisując je w swoich pismach. Walter Hilton będąc niepowtarzalnym angielskim autorytetem w temacie kontemplacyjnej mistyki, duchowości świeckich i kierownictwa duchowego zaproponował przede wszystkim wprowadzenie pośredniego stanu życia mieszanego, kładąc tym samym podwaliny pod usystematyzowaną duchowość osób świeckich. Ponadto przedstawione przez niego połączenie podejścia ortodoksyjnego w nauczaniu i zastosowania cnoty umiarkowania w duszpasterstwie może stać się znakomitym przykładem i wzorem apostołskiego zaangażowania. Doskonałym podsumowaniem powyższych przykładów jest unikalna wizja dzieciństwa Bożego zaprezentowana przez Juliannę z Norwich, która omawia nie tylko ojcostwo Boga Ojca, ale i kładzie szczególny nacisk na macierzyństwo Syna i kierownictwo Ducha Świętego. Tego rodzaju doktryna, bazująca na afektywnej interpretacji trinitologii, może w znakomity sposób ubogacić teologię rodziny i duchowość małżeńską.